

בעזרת

פירוש

רבינו בחיי

ל

איוב

דעת

הרב יצחק אייזיק ווייס

שנת ה'תרס"ח

עיתון ירושלים תובב"א
שנת תש"ח לפ"ק

" ת ד ח ז "

" TADHAZ "

P. O. B. 5092

Jerusalem

דפוס י. ע. איתאח, ירושלים

דברי המו"ל

ר' עקיבא הי' אימר, ארבעה בנים למלך, אחד לוקה ושותק
ואחד לוקה ומבעט ואחד לוקה ומתחנן. ואחד לוקה ואומר
לאביו הלקני, אברהם לוקה ושותק וכו' איוב לוקה ומבעט
וכו' חזקי' לוקה ומתחנן וכו' דוד א: ר לאביו-הלקני וכו'.
(מס' שמחות פ"ח)

אורה ולא אבוש, כי ויה' לשון צרה בימינו, ימי מצור ומצוקה, ימי המלחמה
בין אחבנ"י ובני ערבוביא של בני ישמעאל בני קטורה מצרים וארם, בימים
אשר לקחה ירושלים בכפלים כי זה כמה חדשים העיר סוגרת ומסוגרת אין
יוצא ואין בא, רעבים גם צמאים נפשות זקנים ועוללים, חצי בליסטראות
של האויב פוגע מידי רגע בתוך הבתים ועושה שמות, מאות אנשי ירושלים
העלו נשמותיהם בזמן קצר, הרובע שלנו בתוככי חומת העיר נחרבה על
כשלים בחי מדרשי' וספרי תורה רח"ל. לא להכתב לדור אחרון את כל
הנעשה בעיר אלקים באחי, כי מי יתאר את האסון הנורא, נשלל בחינת ההרגש
האמיתי, וגם אין כאן מקימו — אך אורה ולא אבוש, כי חוששני כי לא
זכיתי להי' בימים האלו, לא כאחד משלושת בני המלך, לא כאברהם שהי'
שותק לא כחזקי' שהי' מחפלל ולא כדוד שהי' אומר לאביו הלקני — אלא,
כאיוב שהי' מנעט רח"ל — לא הרעבין ולא הצמאון וי' שהוציאני מגדרי,
ואם אולי בעטתי או אך ורק על ביטול תורה ולומדי', שבעוה"ר לקחה עיר
קדושינו בכפלי כפלים, אזי גא לנו כי כך עלתה בימינו, התשב"ר בטלין
ומבוטלין — הישיבות מתבטלות מימים ימימה, תופסי תורה שרויים בצער,
ואיך אשתוק או איך אצלל את מוחי ואחחנן או איך אגיר הלקני, ובכן אולי
בעטתי — ובאמת שגייתי כי הי' לי לאהוז לכה"פ בדרך חזקי' המלך ולהתחנן
לפני אבינו שמשמים "הושענא למען ציון המצוינת הושע
נא" עשה למען שמך, ימינך, תורתך וקדושתך וחושיענו אלקי ישענו.

דברי המו"ל

ובמה אכפרה, אמרתי אקל מעלי ספק חטא זה, ספר איוב אלמוד ואלמד כדי שאזכור ולא אשכח הדבר, ואדפיס אחד מפרושי הראשונים עלי. — והנה בהיותי בארץ אנגליא בא לידי כת"י [על פרמט] פירוש רבינו בחיי הספרדי על איוב, ואם גם שהספר כבר נרפס באמשטרדם בשנת תקכ"ח בהסכמת רבני אב"ד ראשכנזים וספרדים דשם, אם כל זה אמרתי הלא הספר ממש אינו מצוי, וגם לרבות כי דברי רבינו בחיי הי' חביבים על זקני מרן החכם סופר ז"ל ומירי שבת בשבתו בשתי הסעודות פעמיים למד למסובים פירושו עה"ת, ושלש כי בעיה"ר נמחדשה בין אחב"י הדעה הכוזבת כי המשפט לא לאלקים הוא כ"א למקרים, אשר נגד דעה זו מיוסד פירושי של רבינו בחיי.

על אמתת דבר שהפירש הזה היא מרבינו בחיי כבר העידו גרולי המסכימים הנז' ולרבות נ"ל כי מלה הראשונה להורות גמטרי' רבינו בחיי הספרדי. ובצאתי אפרוש כפי אל אבי שבשמים, קיים בנו חכמי ירושלים. ויקים בנו בקרוב מאחז"ל על נבואת זכרי' (ב"ח) אמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע הרבה כרכים בראת בעולמך של אוה"ע ולא נתת מידת אורכן ומידת רחבן. ירושלים ששמך בחוכה ומקדשך בחוכה וצדיקים בחוכה אתה נותן בה מידה מיד ויאמר אליו רץ דבר אל הנער הלז לאמר פרוזת חשב ירושלים מרב אדם וגו' ואני אהי' לה נאום ד' חומת אש סביב ולכבוד אהי' בחוכה (ב"ב ע"ה:).

יצבש"י

עיה"ק ירושלים ח"ו ער"ח מנ"א תש"ח לפ"ק.

רבינו בחיי

איוב

להורות על ענין ההשגחה נתיחד לנו בזה הספר הנכבד וגדול
מאד הוא ספר איוב שייחסו אותו רז"ל למשה רבינו ע"ה, אמרו
משה כתב ספרו וספר איוב (צבא צהרא יד:), כיונו לומר כי כשם
שנאמר לו בראשית בסיני מפי הגבורה, כך נאמר לו ענין איוב
וחבריו, ונאמרו לו הענינים כאשר הם היום אצלינו, והנה ספר
איוב דמיונו לס' בראשית כי ספר בראשית מורה על חידוש העולם
ועל ההשגחה, ועל אמתת שכר ועונש, ואעפ"י שיש בנסתרו מעשה
מרכבה, יש בנגלהו מעשה בראשית, ותחלת דבורו בד' יסודות שהם
יסודות לבריאת השפלים ועיקר חכמת המחקר זהו אמרו והארץ
היתה תהו ובהו וחושך גו' (בראשית א) הזכיר כסדרן עפר אש ורוח
ומים והתחיל מן העפר שהיא הנקודה, וכן איוב שהיה חכם גדול
בחכמת המחקר הזכירן בסדר הזה עאר"מ, והתחיל מן העפר שהיא
הנקודה, הוא אמר כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים
יראה לעשות לרוח משקל ומים תכן במדה (איוב כח), ספר בראשית
לא תמצא בכל מעשהו זכרון שם המיוחד כי אם שם אלהים, או
אדני ושיין דלית, כי ישים הנהגתו לכחות המורה על מדהיד, וכן
ספר איוב לא תמצא שזכיר איוב שם המיוחד כי אם שמות אלהות
כגון אל אלקים או אליף דלית ושיין דלית כי ישים הנהגתו לכחות
העליונים מנהיגי השפלים חיו לא לבורא יתעלה, והגני מבאר לך
ענין הספר הזה בכלל על דרך הרמב"ן ז"ל ועל דעתו ורובו הוא
לשון מירושו הנכבד.

וזה ביאורו, כי איוב בראותו צרותיו רבות היה בלתי

מאמין בהשגחה, והיה רוצה להתוכח עם מדה"ד והי' אומר מה זה שבאו אליו היסורין והצרות והוא צדיק, זה לו לראיה כי אין השגחה השם יתעלה בשפלים, כי אילו היה משיגה עליו, איך אפשר שיענישוהו שלא כדין ושיצא מלפניו משפט מעוקל, ועוד כי יראה כמה רשעים בעולם והם בשלוח והשקט, וחבריו אליפו וצופר טוענים אף כי הוא צדיק גו' (קהלת ז) ועיקר כוונת החברים באיוב לומר כי הצדיק הגמור שאירע לו החטא הקל ועבר בזדון על מצות בוראו עכ"פ ראוי ליענש עליו, והנה אם יאבד האדם מגופו בעוה"ז כל הטובה אשר נהיתה בעולם ויהי' נדון ביסורים של איוב כל ימיו, טוב לו שלא יהי' נדון בעולם הנשמות ביסורי גיהנם, או שיגרע חטאו מנפשו מעט ממעלתו בעוה"ב ודבקה בזיו העליון ועוה"ב בפחיתות הגוף וגריעות הטובה שתבזה בעולם הגופות אשר אין בין הטובה ובין הרעה רק דבר גרוע וענין כלה ואבד, ולמעלת הנפש ועלוי הטובה אשר באור פני מלך חיים וכי היא הטובה במאמר מוחלט אשר אין לה ערך ודמיון ולא תסולה בדבר גשמי כלל, וכן אחז"ל במסכת קידושין (לט:) כל מי שזכויותיו מרובין מעונותיו מריעין לו בעוה"ז, ודומה לו כמי ששרף כל התורה ולא שייר ממנו אפילו אות א', גם אמרו חכמינו ז"ל (שס מ:) רוב זכויות ומיעוט עבירות נפרעין ממנו מעט עבירות קלות שעשה בעוה"ז כדי לתן שכרו משלם לעוה"ב. וכך היא המדה, וכך הדין נותן להקל מן הצדיק העונש ושיהי' בדבר הגרוע והוא הגוף, ובזמן הפחות והיא עוה"ז, ויקבל דבר הגמול בדבר הנכבד ובעת הטוב, וכן הדבר ברשעים כי ג"כ יהיה רחוק שיהי' הרשע נמנע כל ימיו מעשות שום טוב וראוי הוא לקבל עליה שכר ואלו ישפיע האל ית' בתגמולו תענוג וגדולה ומלכות כמלכות שלמה איננו שוה לגמול וקטן מתענוג הנפש באור החיים בעולמים הראויים להם

ונמנע ממנו אותו גמול ומשלם אליו שכרו בדבר הקטן והגדול
 כאשר ביאור אונקלוס בפסוק ומשלם לשנאיו אל פניו להאבירו
 (דכ"ט ז), ואחרי הביאור הזה יכול אדם לברוח מיד המקשים
 קושיא זו שכל רשע וטוב לו יש לו מקצת מעשים טובים, וכל
 צדיק ורע לו יש לו קצת מן הרעות ונידונים במדות אלו, אבל
 איוב היודע צדקת נפשו הגמורה, והיודע ועד ית' מעיד עליו (ל"ז)
 ב) ותסיתני בו לבלעו חנם, הוא וכיוצא בו כגון ר"ע שבא בקבלה
 עליו (מנחות כ"ט:) שהי' מוכרין בשרו במקולין אמר לו זו תורה
 וזו שכרה, שתוק כך עלה במחשבה לפני, איננו בא במדה זו,
 והנה השם ית' רצה להביא את איוב לידי נסיון ע"י השטן, וענה
 אותו ביסורין רבים, תחלה בממונו, ואח"כ בבניו, ואח"כ בגופו.
 ויהי היום ויבאו בני אלהים גו' ויבא גם השטן בתוכם,
 נחלקו בו חכמים, הגאון רבינו סעדי' פ' שהמקטרג הי' אדם ממש,
 והי' מקטרג את איוב מתוך שנאה וקנאה שהיה לו על הצלתו
 ועל פרי גדול מעשיו הטובים, וכן בני אלהים היו אנשים ממש
 מבני דורו שהיו אויבים לו ומקנאים אליו, והי' מנהג האנשים
 האלה להתקבץ בימים מיוחדים בשנה בבית הועד בעבודת השי',
 והיו עושים סעודה גדולה ביום הקיבוץ, ופי' בני אלהים גדולי השם
 כלשון בני בכורי ישראל (שמות ד), בנים אתם לה' אלהיכם (דכ"ט יד),
 ומה שהזכיר השטן בפרט מאחר שהי' מכללם וכמותם לפי שהאיש
 ההוא היה גדול מכולם וכולם היו נמשכין אחר עצתו, בדמיון קרה,
 שפירושו להתיצב ויתיצבו על ה' (תלים ב) כלשון וכי יזיד איש על
 רעהו גו' (שמות כ"א), שפירושו הרג בכוונה שהתיצבו על ה' בעבודת
 ה' יתעלה כמנהגם ביום הכנופי', ופי' הכתוב ויהי היום שבאו בני
 אלהים אותם האנשים גדולי השם, ונתקבצו ביום הקיבוץ והתיצבו
 בעבודת השם ועשו סעודה כמו שהיו רגילים, ויבא גם הגדול
 שבכולם בתוכם הוא שקראו שטן לפי שהוא המקטרג הגדול שבכולם

והמקנא לאיוב יותר, ובתוך אותו הקיבוץ ויאמר ה' אל השטן
מאין תבא כלומר בא דיבור השיי לאותו האיש המקטרג הגדול,
כרי שישמעו השאר ושידעו כי איוב ה' צדיק גמור ושיתפרסם
זכויותיו בעמים ושיודע צדקתו ביניהם עיב בא אליו הדבור על
פני כל המעמד, לא בינו לבין עצמו לפי שלא ה' גודע, ואע"פ
שהאיש המקטרג בעל הקנאה והשנאה והכעס, לא ה' ראוי לדיבור
השם יתעלה, בא אליו לכבוד איוב, ולהודיע מעלתו וזכותו כונתו
ושלימותו כי ה' שלם בעשרו, שלם בעניו, שלם בבריאותו, שלם
בחליו, ככבוד לאבימלך לכבוד אברהם, או ללבן לכבוד יעקב, או
לבלעם לכבוד ישראל, ושאלת השם יתעלה לאיש המשטין הזה מאין
תבא, כשאלת השיי לקין אי הבל אחיך (צרכאית ד), או לאדם איכה
(סס ג), או לבלעם מי האנשים האלה עמך, (במדבר כב) ורבים ככה.

משט בארץ פי' בארץ הזאת, והנה העדה הרעה הזאת שנאהו
שנאה גדולה וקנאו אותו על הצלחתו, והשיי השליט עליו האיש
שקראו שטן ונמסר בידו להביאו לידי נסיון בממונו ובגופו ולא
להמיתו, והראי' כי השטן הזה הוא אדם, מלשון הכתוב ויקם
ה' שטן לשלמה את הדד (מ"א יא) ועוד בענין יהושע כה"ג
והשטן עומד על ימינו (זכרי' ג), והידוע כי השטן ה' רחום בעל
טעם ושמשי ספרא שהיו מקטרגין אל יהושע בן יהוצדק שכתוב
ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה (עזרא ד), ומן
הידוע עוד כי מדרך העולם שיקראו לכל מקטרג על דבר שטן,
וכן ישטמני תחת רודפי טוב (תליס לח) זאת פעולת שוטני (סס קט),
וכן ויקרא שמה שטנה ועפ"י כל הראיות האלה יהיו השטן הזה
אדם ממש.

וכל אשר לו בידך ברשותך וברצונך, רק את גפשו
שמור הזהירו שיביאנו לידי נסיון בממונו בגופו, אך יזהר שלא
ימיתנו ולא יפריד גופו מגפשו, ולכן פי' הגאון ז"ל כי מלת שמור

במקום הזה השמר כלומר השמר שלא תמיתנו, והוא כלשון שמרו
 מן החרם (יחזק'ו) שפירושו השמרו, ומיש ויך את איוב, אינו
 חוזר אל השטן כי בן אדם אין לו רשות בזה והנה הוא חוזר
 לשם ית', ויצא השטן מאת פני ה', ויך ה' את איוב כלומר שסמך
 מלת ויך אל השם כי לא השטן הוא המכה אלא השם כי לא אמר
 ויך השטן את איוב, ומה שלא אמר ויך ה' לפי שאין דרך הכתוב
 להזכיר השם על הפורענות כי אם בהצלה כענין הך נא את
 הגוי הזה בסגורים (מ"ב ו) ולה אמר ה' הך נא כמיש
 בהצלה ה' פקח את עיני האלה ויראו (ס"ט), וכי הגאון
 ז"ל כי מן הנמנע להאמין כי פעולתם כנגד השם יתברך ולא כנגד
 ההולכים בדרכים, ועוד שאין ממידת המלאכים להיות להם קנאה
 ושנאה ולהתלבש תאות ולהתקבץ במקום הסעודות ותענוגות בני אדם,
 אבל דעת הרמב"ן ז"ל ורוב המפרשים כי השטן הזה מלאך, גם
 בני האלהים היו מלאכים ומה שנתקנאו להצלחת איוב ולרוב עשרו
 ונתלבשו תאות הגוף במקומות המשתה והשמחה, אין לתמוה מזה
 שהרי מקרא מלא מצינו ויראו בני האלהים את בנות
 האדם (בראשית ו), וידוע כי היו מלאכים לא בני אדם, והם התלבשו
 תאות גפניות וירדו ממקום קדושתן משמים, וכן בענין איוב, השטן
 והמלאכים התלבשו מדות בני אדם, כגון הקנאה והשנאה והתאוה והכעס.
 וכתב הרמב"ן ז"ל ידוע בקבלתנו כי הוא מלאך נברא להשטין
 ולהזיק לאדם, ובדרז"ל הוא שטן הוא יצהיר גוי' (ב"ב כ"ז), והנה
 החכמים ז"ל יחסו לו כל אלה הפעולות וגם אמונתם שהוא מלאך
 באמת לא טבע הטבעי ולא כח מן הכחות כמו שנתבאר אחרי זו
 המימרא כמעשה שחברו שם כתחלת ב"ב ובמקומות רבו' בדבריהם
 ביארו לנו כי זה המלאך נברא להשטין ולהזיק, ואולי כי מאצילות
 כחו יהי' לאדם שטנה, כי הוא סבה לכוכבי החרבן והדמים והחרב
 והמלחמות והמכות והפצעים והמריבות והפירוד, והכלל נפש לגלגל

מאדים, וכפר נתנו רז"ל בחלקו מן האומות עשו, כי הוא עם היורש
 החרב והמלחמות ובחלקו עוד השדים הנקראים מוזיקים בלשון חכמים,
 ושעירים בלשון חורה, כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר (כנלשית כה),
 שס (לה), ואיכ הוא וכחותיו המשטינים והמוזיקים עכ"ל ז"ל ודעתו
 ז"ל כי לפי שרצה השיי לנסות את איוב והרשה את השטן בזה
 נאצל מכה השטן חפץ לכשדים ולשבא על ענין החרב והשבי ההוא
 והתגברות הרוח ולהפיל הבית על הנערים כאלו הוזקו ובטבע והוא
 ענין אלהי.

ו ד ע כי איוב הי' מזרע אברהם ע"ה מבני אחיו הכיר את בוראו
 ועבדו במצות שכליות מן התום והיושר וסור מרע לבני אדם ובעבודת
 הלב שהוא שרש הכל שהי' ירא אלהים, וכן חביריו הקדים אליפו
 שהוא הגדול שבכולן ונקר' בשם בכור עשו והוא תימני מתיחס אל
 בכור אליפו דכתיב בני אליפו תימן (שס לו), אומרים בלדד השוחי
 מבני אברהם, גם מצינו את ישבק ואת שוח (שס כה) צופר מתיחס
 אל צפו בן עשו כי כן נמצא בתורה אחי נקרא במקום אחר אחירם
 (כמדכר כו), גם זה צפו שינו שמו בדיה (ח א) צפי, ונמצאת אומר
 איוב וכל חביריו כולם מתיחסים אל משפחה אחת, גם אליהוא
 מתיחס אל המשפחה הזאת, כי הוא נקרא בוזי מתיחס אל בוז בן נחור
 (כנלשית כז) ועוד כתוב בו ממשפחת רם ממשפחת אברהם שהיה נקרא
 רם, כי כן היה שמו אברם, ואמר התרגום מן גניסוי אברהם ונמצאת
 כי איוב וחביריו מזרע אברהם שהיה שרש האמונה אוהזין דרכו
 כמיש כי ידעתיו למען אשר יצוה גו' (כנלשית יח), ובבואו עליו
 הצרות והיסורין באו שלשתן איש ממקומו לנחמו על צערם הגדול,
 ואז ענה איוב:

(ג) י א ב ד י ו מ א ו ל ד ב ו , ה נ ה כ ו ו נ ת ס פ ר א י ו ב ב כ ל ל כ י
 א י ו ב ב ר א ו ת ו ה צ ר ו ת ה ר ב ו ת ה ב א ו ת ע ל י ו ה ו א י ד ע ב ע צ מ ו צ ד ק ת
 נ פ ש ו , ח ש ב כ י א ו ל י א י נ ד ע ת ו ח ש ב ו נ א צ ל א ל ה י מ ב מ ע ש ה ב נ י

אדם, וכי ההשגחה מסולקת בהם, פתח דבריו לאמר, כי ממסלת הכוכבים והמזלות בימי הלידה וגנעי ההריון נותנין לולד הרעות והטוב לדעת הוברי השמים המבהילים, ולכן פתח יאבד יום אולד בו, וקלל היום והלילה וכוכבי נשף ועפעפי שחר, כי הם גרמו רעתו ויטעון כי מצד גריעות האדם ומעלת האלהים לא ישים אליו לבו, והנה הוא תחת ממשלת המקרה כפי מערכת הכוכבים ומשטרי הארץ יאמין כי כן באדם כמו שנאמין אנחנו בשאר בריות הארץ, כי אין השמידה העליונה בהם רק לקיים המין אין ליחיד מהם עונש או שכר ולא נאמר שחטאו כשימוחו, ולא שזכו כשהאריכו ימים, והיו מזונותם מצויין להם בשבע, זאת כוונתו במענה הראשון ויחזיר כוונתו זאת במענה השני באמרו מה אנוש כי תגדלנו, והראי עוד על זה שאמר לו אליפז ואמרת מה ידע אל הבעד ערפל ישפוט עבים סתר לו ולא יראה, אתה הסתרת ההשגחה מן השפלים וחוג שמים יתהלך השגחתו בקיום המורים בכל השמים וצבאם, הארח עולם תשמור ותראה אינו מתנצל עצמו, לומר כי לא היתה הסברה הזאת עמו בשלוח ואחר אם אראה אור כי יהל וירט יקר הולך ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי כי ממנו רב חיל וכביר מצאה ידי, וענין אם אראה אור פירושו אור השמים בהלו וירח שמגיה והולך, וזה כענין וראית את השמש ואת הירח, ויקר מלשון אור יקרות ויפת לבי לשמש ולירח בסתר לומר אלהות הם כשאר אומות הנראים העובדים לצבא השמים, ותשק ידי לפי, כמורה בדבר גם הוא עין פלילי כלומר הי' בעיני עון פלילי כי כחשתי לאל שהוא ממעל ומאתו הכל לא מכחות כוכבי האור והירח כזאת היתה דעתו בומן השלוח, אבל עתה בבא הצרות עליו על לא חמס בכפיו הי' לו לראי' שההשגחה נעדרת מן השפלים, ולדעת רז"ל תהי' תלונתו יותר רעה אמרו בשמות רבה רגם את האיקונין. יאבד יום אולד בו, קלל את השלטון, הלילה ההוא

י ק ח ה ו א ו פ ל י ת כ נ ל ו מ ר ש מ ר ד ב מ ד ת י ו מ ד ת ל י ל ה מ נ ה י ג י
 ה ע ו ל מ ה ש פ ל י מ , ו ה מ ש כ י ל י כ י נ כ מ ע נ ה כ ע צ מ ו , ב א מ ר ו א ו ל מ א נ י
 א ל ש ד י א ד ב ר ו ה ו כ ח א ל א ל א ח פ צ , ו א ו מ ר ו א ל ה ר ח ל כ י ו ש ד י
 ה ב ה י ל נ י , ע מ ה ש מ ו ת ה א ל ה י ת ו כ ח ל ע ו ל מ , ו א ש ר א ו מ ר ה נ י ר א ת ה'
 ה י א ח כ מ ה , א י נ נ ה מ נ ה ת ו כ ח ו ת ו ה ו א כ ת י ב ב א ל י פ ד ל י י ת , ו כ נ ה ק ב י ה
 ב מ ע נ ה ה ז כ י ר ל ו ש מ ו ת י ו ה נ כ ב ד י מ א ל ה ב פ ס ו ק , ה ר ו ב ע מ ש ד י י ס ו ר
 מ ו כ י ח א ל ו ה י ע נ נ ה , ו ב כ ל ד ב ר י ה ש ט נ י ז כ י ר ש מ ה מ י ו ח ד , ו כ ש ח ו ר
 ל א י ו ב א מ ר , ה ח נ מ י ר א א י ו ב א ל ה י מ , ו כ ש ת ס ת כ ל ב ס פ ר ה ז ה ת מ צ א
 ש א י נ ב ט ע נ ו ת א י ו ב ו ב ד ב ר י ה ח ב ר י מ ז כ ר ו נ ש מ ה מ י ו ח ר כ י א ש מ ו ת
 א ל ה ו ת ו ש ד י , ו ה מ ש מ ו ת ה מ ק ו ב ל י מ ל ה מ מ ה א ב ו ת , כ מ י ש ו א ר א
 א ל א ב ר ה מ א ל י צ ח ק ג ו ' ב א ל ש ד י (ש מ ו ת ו) , ו א ו ל מ כ ת ח ל ה ה ז כ י ר
 א י ו ב ה ש מ ה מ י ו ח ד ב א מ ר ו ה' נ ת נ ו ה' ל ק ח , כ י כ נ נ ז כ ר ב ד ב ר י
 א ב ו ת ו י ק ר א ש מ א ב ר ה מ ב ש מ ה' ו ז ו ל ת ו , ו מ נ ה מ ע נ ה ה ר א ש ו נ ה ז ה
 ל מ ד נ ו כ י מ ח ש ב ת ו ש ל א י ו ב ה י ת ה ב ב י ט ו ל ה ה ש ג ח ה מ נ ה ב ו ר א י ת ב ר ח
 מ פ נ י ר ע ו ת ה ה ו ו ת ת מ י ד ב ע ו ל מ , כ י א י נ מ ד ר ח מ נ ה י ג צ ד י ק ל ע ש ו ת
 מ נ ה א י נ י ש ל ר ע ל ו , ו ע ד י י נ ל א ה ק ש ה מ צ ד י ק ו ר ע ל ו א ו מ ר ש ע
 ו ט ו ב ל ו , ו ה נ ה ת פ ס ו א ל י פ ו ב ה י ו ת ו מ ס י ר ד ע ת ו מ נ ה א ד ו נ ה ע ו ש ה
 ה כ ל ב מ ש פ ט ו צ ד ק י ת' ש מ ו , ו ש ו מ ו ה מ מ ש ל ה ל כ ו כ ב י מ ו ז ל ו ת , ע נ ה ל ו .
 (ד) מ י ה ו א נ ק י א ב ד , ר י ל א ח ר ש א י נ ה נ ק י י מ ה א ו ב ד י מ ו ל א
 ב כ ח ה ש ע ו ת ו ה כ כ כ י מ , ו א מ נ ר א ה ב מ ק צ ת ה א י ש י' ש א י נ ה מ ד' ב ה מ
 כ נ כ א ש ר ר א י ת י א ו י ל מ ש ר י ש , ה נ ה ק ל ל ת ו ת ב א ע ל י פ ת א ו מ ו י א ב ד .
 (ה) א ו ל מ א נ י א ד ר ו ש א ל א ל ו א ל א ל ה י מ א ש י מ ד ב ר ת י , ו א ו ל מ
 א ד ר ו ש ב ו ה א ל ה א ל י ת ב ר ח ו א ל י ו א ש י מ ד ב ר ת י ה ה נ ה ג ה ה ז א ת ל א
 א ל כ כ ב ו מ ז ל ר ק כ י ה ו א י א ב ד ה ר ש ע ה מ ש ר י ש , ו ה צ ד י ק ה ב א ה
 א ל י ו ר ע ה כ מ ו ר , מ ו ס ר א ל ה י מ א ל ת מ א ס ה ו , ו ע נ י נ ה מ ו ס ר ל ד ע ת ו
 ה ו א כ מ ו ח נ ס י ו נ ו ת ב צ ד י ק י מ , כ מ י ש כ א ש ר י י ס ר א י ש א ת א ת ב נ ו
 ה' א ל ה י ק מ י ס ר ח (ד ב ר י מ ח) , ו כ ת י ב ל מ ע נ ע נ ו ח ח ל ה ט י ב ח ב א ח ר י ת ח (ט) .

וזאת תשובת אליפו למענה איוב הראשון הנסה דבר אליך תלאה, הנה אליפו היה גדול מכל החברים, לכן ענה ראשונה. וכן הכתוב מקדמו לשאר החברים כי היה גדול בחכמה, ועוד שלבסוף הגיע למעלת הנבואה, ואחרי כן ישיב שבות איוב על טענת אליפו שאמר לו הנה אשרי אנוש יוכיחנו אלוה ומוסר שדי אל תמאס כי הוא יכאיב ויחבש גוי' אמר אם מוסר הוא.

(ו) מה כחי כי איחל עד שיעבור המוסר, כי רוב צערו מהיותו דרך נסיון, וכנגד הטענות האחרות אשר אמר אליו אליפו הוא רואה הרשעים נכרתים והצדיקים נמלטים מכל רעה ומוזה יודוע כי הכל במשפט, ואין מיתה בלא חטא ואין יסורין בלא עון טעון דרך תלונה. (ז) הנה כי צבא לאנוש עלי ארץ וכי ימיו קלו מני ארוג והאדם וחיוו זהו ייש הלא צבא לאנוש עלי ארץ וכימי שכיר ימיו, ואין זכותו מצייל אותו מן המות, וזאת תשובה על הצדיקים כי על כל פנים יש צדיק אוכד בצדקו, ועל הרשעים יאמר כי כאשר צדקו של צדיק לא יצילנו בשובו מצדקו כן אם חטא לא הי' ראוי במשפט היושר לקבל יסורין יותר כי מעיקר הויתו להבל דמה כמיש מאסתי לא לעולם אחיה חדל ממני כי הבל ימי, חזר הענין בשאר המענים עור, כמיש אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז, עד שעה מעליו ויחדל עד ירצה כשכיר יומו, ויטעון עוד איכה יגדל בעיני האלהים פשע וחטאה והוא ופשעו אינו כלום לפני האלהים, וזה המאמר יורה כי יעלה על דעת איוב אולי אין ההשגחה העליונה דבקה במין האדם יותר משאר הנבראים השפלים שאין ההשגחה בהם רק לקיום המין ואינו מבית לענשם ולא לזכותם והכל ממעלת הבורא יתעלה וגדולתו ופחיתת השפלים אצלו, וזה כנגד מאמר אליפו שאמר ואל אלהים אשים דברתי. (ח) ויען בלדד השוחי ויאמר, האל יעות משפט ואם שדי יעות

צדק, אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם, הנה בלדד השוחי חולק על איוב ומסייע דברי אליפו והי' דבריו חזקים מדברי אליפו, כי האל יתברך לא יעוות משפט וצדקו, שם הבנים רשעים גמורים חייבי כרת הגוף שכבר מתו, והוא שאמר אם בניך חטאו לו וישלחם ביד פשעם, אבל נהג ענין אחר שבאו יסוריו למרק קצת חטאים שעשה, ואם ישחר אל אלהים ישלם צדקו, והוא מי שהרשיע את איוב תחלה כי לא ראה בדעתו שיהי' זה מוסר כמו שנחמו אליפו מפני טענות איוב שאמר מה כחי כי איחל ומה קצי כי אאריך נפשי.

(ט) ויען איוב ויאמר אמנם ידעתי כי כן ומה יצדק אנוש עם אל, אם יחפוץ לריב עמו וכו', ענה איוב לדברי בלדד וכוונתו בהעדר ההשגחה מפרטי השפלים הוא אמרו אשר בשערה ישופני וכו', פי' בבא השערה על בני אדם ישופנו בכללם כמו ישופך ראש, תשופנו עקב (בכחשית ג), ר"ל כי המקרים ברוח סערה יפיל עליה ופרי כלומר ימית הצדיקים והרשעים, וע"כ ירבה פצעי איוב חנם, ולא יניחו להשיב רוחו וינפש כי ישביעוהו תמיד מרורות, ואמר עוד אם שוט ימות פתאום למסת נקיים ילעג, ארץ נתנה ביד רשע גו', וימי קלו מגי רץ גו', יתן ראי' על הסרת השגחה מבני אדם כי אם נאמר שיהיה בהשגחה ויעשה בחפץ וברצון ושוט שוטף יבא מאתו וימית בני אדם פתאום ולמסת הנקיים שבהם ילעג האל וימית אותם בהשגחה ורצון, איך נתנה הארץ ביד מלך רשע שמכסה פני שופטיה שלא יראו ויעשו משפט, דק הוא יעשה חמס כרצונו, וכמ"ש שהוספת להרשיע ממשפט ואם לא כן מי הוא איפה המכלה הכל והמשחית אותו, כי ימי קלו מגי רץ ולא ראיתי בהם טוב, ר"ל כי טוב ונכון הוא להסיר ההשגחה מן השפלים לרוב מעלת הגבוה ית' מלומר שיהי' בהשגחה ויצא משפט מעוקל כאשר נזכר, אדברה ולא איראנו, לפי שאני ירא מן הדין לפי שהוא חטא ואני לא חטאתי כך דרזיל כי לא כן אנכי עמדי

איני כאדם הראשון שאמר האשה אשר נתת עמדי (סס), ועל כן איני ירא מן הרין, ואמר עוד :

(י) הטוב לך כי תעשוק כי תמאס יגיע כפך ועל עצת רשעים הופעת, מי שלוקח מה שאינו שלו נקרא עושק, והנה באדם ג' שותפין וכיון שמת, הקביה נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מוטל לפניהם, וז"ש הטוב לך כי תעשוק הגוף שאינו חלקך אלא חלק אבי ואמי אותו אתה מפקיר שאמרת אך את נפשו שמור, היה לך ליטול חלקך שהוא הנפש שתפריד נפשי מגופי ואל אתיסר ביסורין הללו, ואמר ידיך עצבוני ויעשוני כלומר עשאוני ידיך ותקנו אותי איברים איברים להיות גופי תקיף וחזק ועתה תבלעני, או ירצה לומר עצבוני מלשון גידים ועצבים, כי החושי' הבאים מן המוח וחוט השדרה נקראים עצבים, וזכור נא כי כחומר גו' כחלב תתיכני גו' עור ובשר גו' שלשה פסוקים אלו רמז לשלש הוויות כי כחמר עשיתני, רמז להוי' הראשונה הוא יצירת אדם הראשון שנברא עפר מאדמה, וע"כ מדבר לשעבר, הלא כחלב רמז להוייתו מן הזרע הנקפא זה שאמר כגבינה תקפיאני לשון הוה שהוא בכל יום, עור ובשר תלבישני רמז להויה השלישית לזמן התחיה והזכיר זה בלשון עתיד.

(יא) ויען צופר הנעמתי ויאמר הרב דברים לא יענה גו', בדרך מתים יחרישו גו', ותאמר זך גו' עד כי הוא ידע מתי שוא גו' כונת צופר היה לסייע דברי חבדיו שאיוב חטא ועל כן באה עליו כל הרעה הזאת, אך חדש ואמר כי מעשה אלהים מהם נגלים ומהם נעלמים, ז"ש כי כפלים לתושיה ביאור כי התורה היא כפולה נגלה ונסתר כמיש (משלי כד) תפוחי זהב במשכיות כסף, וכי האל יתברך עובר על ששע הרשעים וירא און להם ולא יתבונן לו בתחלה אולי ישובו אליו מפני חמלתו על מעשיו, וכשמיטיב לרשעים וחומל עליהם, כיש שלא יעשה רע לטובים, ולא באו יסורי איוב, אלא

שיכוון לבו ויפרוש כפיו לאל יתברך בתפלה ויהי סופו שלווה, כי שלות רשעים סופה מפח נפשם אם לא ישובו, והנה עשה הקושיא הגדולה של איוב שהוא רשע וטוב לו ראי' בחמלת ה' על ברואיו וכי איננו מואס יגיע כפיו וכיש שלא יריע לטובים, והקושיא בצדיק ורע לו אינה מתפרסמת ונראית כי כל הנספה נאמר לו חייב היית בכך, ואין הקושיא הזאת אלא לאיש עם נפשו כשידע שהוא צדיק ואין בו עון ראוי לרעה הבאה עליו אולי ישא פנים לעצמו וישיא נפשו בצדקו ועיי' תראה מן המענה הזה והלאה החברים כי הפליגו באבדון הרשעים והכרת זרעם כי היא הקושיא המפורסמת עליהן ועל הנביאים כולם כירמי' כי כלם ברשע וטוב לו יתמהו מדוע דרך רשעים צלחה (יכמי' יב) וחבקוק (ה) מצרף לזה צדיק ורע לו כמיש כי רשע מכתיר את הצדיק גו', ואמר ככלע רשע צדיק ממנו, כי הוא נראה לעינים שזה רשע ממנו, והנה איוב ענה לחבריו בתורת הקושיא על עצמו כי ירבה להצדיק נפשו וכן נהג עם גי' חבריו, הן הפליגו באבדון הרשעים והוא הרבה להצדיק נפשו, ובראותו כי אין אחד מהם מקבל דעתו הן לא יאמינו לו, שב לטעון עוד כי רשעים מתים בשלוה ומה חפצם בביתם ובזרעם אחריהם כאשר התחיל לאמר בזה המענה.

(יב) ויען איוב ויאמר אמנם כי אתם עם גו', שחק צדיק תמים גו' ישליו אוהלי' לשודדים ובטוחת למרגיו אל זה רשע וטוב לו, כי ישיב איוב על מענה צופר על תלונתו הראשונה, רשע וטוב לו, ותשיב להצדיק עצמו בכל המענים, עוד הוסיף בלדד לענות ולא הוסיף דבר במענהו, רק להפליג על אבדן הרשעים כי היא ראייה גמורה ביסורין שהן במשפט.

והנני מבאר לך בשער הזה ענין עולם הנשמות הבא לאדם תכף הפרידו מן העולם וענין עולם הבא שלאחר התחייה וענין התענוג שיש לנפש בכל העולמות כלם.

ד ע כ י בסעודה השכלית בגוף ובנפש היא לזמן התחייה כי יתבטל לגמרי הנהוג הגופני הזה ויתחדש נהוג אחר מופלא וחדש ותכלה הזוהמא מן העולם והמקטרג יבלע אין שטן ואין פגע רע יעשה יי חדשה בארץ ותתחדשנה הנפשות כהתחדש הנשר ויהיו כלם חדשים מעשה ידי אומן וקל וחומר מכלי זכוכית ואו יתעדנו בני תחיית המתים בגוף ובנפש בסעודה שכלית בעולם הבא שלאחר התחייה שאין שם סעודה גופני כלל, ועל אותו זמן אמרו רבותינו זכרונם לברכה מרגלא בפומיה דרב העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, והמאמר הזה יורה שיהיו שם באותו עולם בגוף ובנפש ועל כן אמר אין בו לא אכילה ולא שתיה שאם לא יהי' שם בגוף ובנפש לא היה צריך רב שיאמר שאין אכילה ושתיה לנפשות אלא בודאי יהיו שם בגוף ובנפש ואף על פי כן אין בו לא אכילה ולא שתיה שיתבטלו מהם הכחות הגופניות כהתבטלם ממש ואליהו ע"ה, ואם תאמר שהכלים לבטלה, אינם לבטלה כיון שמקבלים השכר והתענוג ביחד כשם שטרחו בתורה ובמצות בגוף ובנפש ביחד שהרי הקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בדיה ורוצה הוא שיקבל הגוף שכרו ולא יהיה עשוק במשפטו כי אף על פי שהנפש עיקר מימ אין הגוף טפל כי הוא עיקר גדול כי הוא הכלי שהנפש מראה פעולותיה בו ואין לה כח להוציאם לפועל זולתה אם כן ראוי שיהיה הגוף מעותד למתן ושכר עם הנפש יחדיו, ומה שאמר ועטרותיהם בראשיהם על האור הבהיר אמר כן שהוא מחופף עליהם כמו שאמר (ישע' כח) ביום ההוא יהיה יי צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה וכו' דרשו רבותינו זכרונם לברכה למי שמשים עצמו שירים ואלו ודאי הם בני תחיית המתים, ואפשר שנאמר עוד ועטרותיהם בראשיהם דוגמת הכתרים שנתנו להם בסיני והם העדי שזכו אליו בקבלת התורה

כמו שאמר (שמות לג) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה זיינאות של שם המפורש חגר להם וכיון שחטאו נסתלקו מהם וזכה בהם משה וזהו שאמר הכתוב מהר חורב ומשה יקח את האהל (שמות טס) כלומר לקח כל אותן מעלות ומיני מאורות זהו את האהל מלשון בהלו נרו וגו' (לקמן כט) וכשם ששיעור עדונם כשיעור עדונו של אדם בגן קודם החטא כן הכתרים שבראשם דוגמת הכתרים שבסיני קודם החטא, ודע שמפני שהגוף כחנת הנפש באר שלמה המלך ע"ה בענין תחיית המתים, פשטתי את כחנתי איככה אלבשנה (שיר ה) גלה לנו בפירוש שתתלבש הנפש באותו הכחנת אבל אמר איככה אלבשנה איך אפשר להיות זה בדרך טבע אלא דרך נס הגמור והפלא העצום שאחזור ואלבשנה אחר ההתפשט ואמר זו כמתמיה לא כמסתפק חס ושלום, רחצתי את רגלי כלומר אחר שרחצתי את רגלי איך אפשר שאחזור לאותו הטינוף טוב לי להשאר ברקיע מלחזור שם וכל זה מכלל התימה אלא שהוא דבר מלך שלטון שהבטיחנו כן בתורה שתחזור הנפש בגוף לתחיית המתים לקבל שכרה או עונשה כפי מה שיבא לה מן הדין וגומר ביאור הענין הזה בעיקר תחיית המתים אשלמנו לך בשער הזה חפש אחרי ורדפהו ותשיגהו.

ודע והבן כי על הסעודה הזאת של תחיית המתים דרו"ל במסי פסחים (ק"ט): ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל גו', עתיד הקביה לעשות סעודה ביום שיגמול חסד לזרעו של יצחק ונותנין כוס של ברכה לאברהם לברך ואומר להם איני מברך שיצא ממני ישמעאל, נותנין ליצחק כוס של ברכה לברך ואומר אינו מברך שיצא ממני עשו, נותנין לו ליעקב כוס של ברכה לברך ואומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן, נותנין לו למשה כוס של ברכה לברך ואומר להם איני מברך שלא זכיתי להכנס לארץ, נותנין לו ליהושע כוס של ברכה לברך ואומר להם איני מברך

שלא זכיתי לבן, נותנני לו לדוד כוס של ברכה לברך ואומר להם אני מברך ולי נאה לברך למלך יתברך שניא' (חלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא.

והסעודה היא לעולם הבא אחר תחיית המתים וכוס של ברכה זהו משל שכבר נתבאר שהעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה ובא ללמד על דוד המלך ע"ה שהוא מקלס תחלה להקדוש ב"ה על כל הצדיקים ואמרו במסכת יומא (עו.) כסא של דוד לעלמא דאתי מאתן עשרין ואחד לוג הוי שנאמר (חלים כג) דשנת בשמן ראשי כוסי רוייה, רוייה בגימ' הכי הוי, וכל זה משל על ענין מעלותיו וקלוסיו שהוא מקלס בשם ויהיה ראשון לכלם למעלת המלכות, וכבר ביארו לנו רז"ל (סנהדרין קכ.) שהוא ראשון לכל הצדיקים בגן עדן הוא עולם הנשמות ממה שאמרו אמר הקב"ה לירבעם חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל עם הצדיקים בגן עדן אמר לו ומי בראש אמר בן ישי אמר ליה איכ לא בעינא, נמצאת למד שכשם שהוא ראש לכל הצדיקים בגן עדן כן ביאר בכאן בעוה"ב שלאחר התחייה שהוא ראש לכלן לברך ולקלס ראשון וחדע באמת כי מעלת הנשמות בעולם הנשמות הסמוך.

וכן העולם הבא שלאחר התחייה והוא תקות כל מקוה אין להעריך אותו ולדמותו בעולם הזה ולא לציירו בלב לפי שציורו אינו מכיל בלב כל חכם לב שיוכל לצייר ענינו ואיכותו היאך הוא והיאך הנשמות מתעדנות בו ושעם הדבר בסבת היותנו שקועים בעוה"ז הגופות העבים והגסים בתכלית העובי והגסות. והעולם העליון הוא בתכלית העלוי והדקות והזכות והנה הם שני הפכים ומן הנמנע לחשב דבר אל הפכו. וכשם שהדג בהיותו ביסוד המים ולשם היותו וחיותו אי איפשר לו שישוב אל יסוד האש שהוא הפכו. כן שני העולמות האלו שני הפכים נבער כל אדם מדעת איכות העולם הבא בעוה"ב וכל החכמים המחוכמים פתאים בו, וכבר ידעת שאמרו רבותינו

זכרונם לברכה שאפילו הנבאים לא נתנבאו עליו מרוב העלמותו הוא שאמרו בסנהדרין (טז.) כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים וזולתך.

אמנם על הכל אנו יודעים בבידור מדרך השכל ומדרך התורה שהיא מחכימת פתי כי כשם שהגוף נהנה ומתעדן בסעודה ערוכה ומבוסמת כפי שיעור עדון הגופני כן הנפש תהנה ותתעדן בעולם העליון ההוא אמנם עדונה שם באין שיעור לפי שהגופנים בעלי שיעור ומדה והעליונים אין להם שיעור ומדה שמעלתם גדולה עד אין חקר ועודנם עצום עד אין שיעור ואף על פי שהכח הגופני דל הוא ואין ידו משגת לצייר בלב מציאות העליונים ועדונם שאין לו שיעור אין כח העליונים ושלמותם מתבטל בכך בשאין הפחותים מורכבי החומר משיגים אותם כשם שאין חכמת האדם ומעלתו מתבטלת כשאין השכל או הבהמה מדמה אותה ומשיגה והענין הזה ביארו חכמי האמת במסכת ברכות הוא שאמרו בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל הקביה אינו כן מלא מחזיק ריק אינו מחזיק שוא (זכרים יא) אם שמוע תשמע, וביאר זה כי בהיות הגופנים בעלי שיעור ומדה על ריקן מחזיק וכשממלאין אותו אינו מחזיק יותר לפי שכבר נתמלא שיעורו ואין בעל שיעור מחזיק יותר משיעורו אבל בעליונים מלא מחזיק לפי שאינה בעלי שיעור ועל כן מחזיקין בלא שיעור ועולם הנשמות זהו הנקרא גן עדן אצל החכמים וקראוהו כן דרך משל בדוגמת הגוף המתעדן בגן. וכן כתיב בגן עדן שבארץ ויניחאו בגן עדן לעבדה ולשמרה (בראשית ג) כי אותו גן עדן של מעלה הוא עולם הנשמות המכוין כנגדו נקרא גם כן גן עדן והוא שכר המצות שהנפש מתעדנת בו כדמיון הגוף המתעדן בגן. ומה שלא הזכירה תורה בפירוש בשום מקום ענין גן עדן המעותד לנפש בשכר המצות והזכירה היעודים הגופנים בשבת ישראל לבטח בארצם ובהיות להם

גשמייהם בעתם וברבוי הברכה והשלוח הענין היה מפני שהתורה נתנה להמון כל ישראל וההמון לא יבינו היעודים השכליים ואלו תבוא התורה לספר בזה בקצרה לא היו מוצאין בו פתח להבין ולא היה מספיק ויהיה להם כחלום בלא פתרון ואם תאריך הספור במכתב הלא ירבו הספקות לפי רוב המכתב. ומטעם זה לא רצתה תורה לדרוך הדרך הזה לא בקצרה ולא בארוכה. לפי שההמון לא היו מאמינים בהם כלל עד שיראו אות או מופת בעיניהם עליהם ועל כן באה חכמת התורה בסיפור היעודים הגופנים ולהאריך בהם בהיותם הכנה לתגמול הנפש שהוא גן עדן שלה ובהיותם אות ומופת על מה שלא יבינו ומטעם זה לא הזכיר בפי' בסיפור גן עדן בנסתרו פן תרבינה הספקות ומבוכות בהבנת הענין והזכירה בנגלה מה שהוא אות ומופת עליו וזה טעם נכון מספיק לכל מבין ומשכיל בהיות התורה נתנת להמון. אמנם המשכיל הנלכב הנכנס לפנים ממנו ימצא הכל בתורה. כי מי מחלב יוציא חמאה מי שנתמצא בעסק התורה חלב שינק משדי אמו הוא יוציא חמאה של תורה ועל כן אתה המשכיל הנלכב הפוך בה והפוך בה דכולה בה. תמצא בענין חנוך ויתהלך חנוך את האלהים. (קס"ה) והתהלכות הזה כתרגומו שהיה צדיק מושל ביראת אלהים וכשאמר כי לקח אותו אלהים ידוע כי הלקיחה למעלתו ולטובתו היתה כיון שהיה צדיק ואם כן מכאן ביאור ענין גן עדן לנפש הצדיק. ועוד תמצא בתורה בפרשת אם בחקותי שהיא הבטחה לעתיד שכתב שם (ויקרא כו) ופניתי אליכם ופירוש שהיה רצוני רבה בכם ורצון השיי הוא חיי העה"ב כענין שכתוב חיים ברצוני (חל"ס ל) וכן כתיב שם והתהלכתי בתוכם והיעוד הזה אין להבין אותו מכלל יעודי הגוף אלא מיעודי הנפש לעולם הבא וכענין שכתוב מתהלך בגן לרוח היום (בראשית ג) ודרשו רז"ל והתהלכתי בתוכם עתיד הקדוש ברוך הוא לטייל עם הצדיקים בגן עדן ודומה לזה אמרו (סוף תענית) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים

בגן וכבודו ביניהם והמשיל השגת התענוג אשר לנפשות למחול שהוא אין סוף ותכלית ולפי שהעגול סובב סביב הנקודה והנקודה באמצע לכך אמר וכבודו ביניהם. וכן הוכיר שם בתוככם כי המשיל ישראל לעיגול ולעצמו לנקודה ואחר שאמר והתהלכתי בתוכם אמר והייתי לכם לאלהים. והוא שדרשו חכמים ז"ל (שם) וכל אחד ואחד מראה לו באצבעו שנאמר הנה אלהינו זה מלת זה משל לקירוב ההשגה כמי שיש לו ידיעה בנמצא ומכירו בכירור ומבחין אותו משאר הנמצאים. ואין להבין מלת זה ממש כמי שעומד לפני האדם אך הוא כענין כי זה האיש משה (שמות לב) שלא היה עומד עמם אך היה להם ידיעה בו. ומכאן נתבאר למשכיל עולם הנשמות שהיא גן עדן לבפשׁ אך הכתוב עירב אותו בכלל היעודים הגופנים וסמך על שכלו של משכיל שיבינהו מתוכם ולא יתעלה ממנו כהתעלה מן ההמון. עוד תמצא בדברי משה בסוף התורה הבטחה מפורסמת בענין העוה"ב הוא שכתוב (דברים לג) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביי אפני שהזכיר למעלה היעודים הגופנים באמרו וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל לכך סמך לו מיד אשריך ישראל ואמר אל תחשוב שיהיה זה לכם תכלית הגמול ושכר המצות כי אין זה חלק בעולם הבא זהו אמרו אשריך ישראל וכמו שאמרו חז"ל (קנין תורה) אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא, ואחר כך אמר מי כמוך כלומר מי כמוך בכל העמים שיהיה נושע ביי וזהו תשועת הנפש לעולם הנשמות ועל כן אמר נושע ביי כלשון הנביא ישראל נושע תשועת עולמים. ואמר מגן עורך כי אחר שהזכיר גמול הנפש ותשועתה בעולם הנשמות נתן להם מופת על זה ואמר שהוא ית' מגנם ועזרם וחרב גאותם כלומר שיוכלו להתגאות בה זהו שאמר מגן עורך. ועוד יכלול שקרא למדת הדין של מעלה מגן לפי שדרכו של מגן בשמאל והבטיחנו בה' שתהיה בעזרנו ולא נפחד מן

האויב אך נתגבר עליו וכן אמר דוד (תלים יח) ותתן לי מגן ישעך מגן שהוא ישעך. וביאור עוד כי שמש ומגן יי' אלהים הוא השם הגדול הוא מדתו של יעקב שמש. וכן דרשו רז"ל אמר יעקב מי גלה לו ששמי שמש וררא מדת הדין של מעלה מגן וזהו שאמר (תלים פד) כי שמש ומגן יי' אלהים זה הוא שהזכיר מגן עורך ואשר חרב גאותך (דברים לג) כי בהיות להם לישראל ההצלחה התמידית והתגברות העצום על כל אויביהם הנה כל זה מופת שהם דבקים וגושעים ביי' בעולם הנשמות אם כן אין סיפור יעודי הנפש בשתורה אלא הבנה ומופת ותן לבך לדברי משה איך רצה ביום מותו לחתום דבריו בעולם העליון והבן זה.

(יט) וי' ען איוב עד אנה גוי' זה עשר פעמים תכלימוני. הזכיר עשר פעמים לפי שעד עתה הזכיר עשר מעגים בין איוב וחביריו. חנוני חנוני אתם ר' עי'. מכאן אחזיל (נ"ב קטז). קשה עניות לאדם יותר מחמשים מכות. כי יד אלוה נגעה בי וכתוב במצרים (שמות יד) את הים הגדולה והי' חמשים מכות. גם צופר ענה אחרי כן ולא הוסיף דבר רק באבדן הרשעים ובהכרת זרעם אחר זאת השיב איוב.

(כא) שמעו שמעו מלתי להפליג בו ולדבר על אבדן הרשעים כי יש מהם שטוב להם בעולם הזה בעושר ונכסים וכבוד ובנים ושלום והלעיג על חביריו במה שאמרו שזרעם נכרת אחריהם. כוון בזה לסתור דבריהם בראיות מכריחות. כי כבר דבר עם שלשתן בטענות צודקות נפשו ולא הודו לו. כי רעת צדקים אינה קושי' מתפרסמת. שכל מי שאובד יאמרו לו חטאתו גרמו לו. גם רשע וטוב לו. יאמרו כי יאבד או זרעו יכרת לדורו' כאשר בא בדבריהם כצל ימינו עלי ארץ גוי'. וכאשר הלאו אותו בנסתרות להרשיע ולהכרית זרע הרשע לארך ימים. ענה אותם הנה לעיני השמש זאת רשעים מצליחים וצאצאיהם ובתיהם בחייהם בשלום. וכי תאמרו שיכרת זרעם אחרי מאות שנים. מה יזיק להם ומה צער יהי' להם

בכך. והנה על כרחך המשפט מעוקל. ואין להאמין לדבריהם שיכרית זרע הרשעים בזטאתם. וגם בראותכם צדיק אובד כמוני היום. אל תרשיעוני כי המשפט לא לאלקים הוא כיא למקרים.

(כב) ויען אליפו הלאל יסכן גבר גו' החפץ לשדי כי תצדק. הוסיף אליפו במענה זה וחדש במענהו לאמר לאיוב כי אין חפץ לשם שיעשה האדם הטוב והישר ולסור מרע רק בעבור טובת הנבראים. וזאת לו לראי' כי האל יתברך חפץ להצדיק ברייתיו ולחמול על מעשה ידיו והוא משגיח עליהם. איכ רעת איוב באה עליו על כל פנים או על פעולות רעות מאד שעשה עם בני אדם. ואמר בסוף שיהיה מה שיהיה אם ישוב בו איוב ישוב אלקי' להטיב אחריתו מראשיתו.

(כג) ויען איוב גם היום גו' אערכה לפניו משפט. לא חדש דבר במענה הזה. רק כעס על שחשדוהו רע לשמים ולבריות ורצה להתוכח עם האל יתברך על צדקתו וישרו ועל חטאת הרשעים. **(כד)** ויען בלדד השוחי ויאמר המשל ופחד עמו גו' הוסיף בלדד במענה הזה כאשר לא מצאו מענה לסתור דבריו הביא ראיה ממעלת הכורא יתברך ומפחיתות האדם כי הכל במשפט וצדק כי השופט צדק. והנשפט סכל מדעת הסוד. ועיכ לעג עליו איוב. והשיב לו. **(כו)** מה עזרת ללא כח. יאמר כי דבריו ללא עזר ולא להועיל לא לו. ולא לשאר בני אדם הבאים לחקור הענין הזה ואין להם כח לבא בסודו האומרים כי משפט האדם מקרה הוא לו ומרוב גדולתו יתברך יאמר כן. כי האדם פחו' אצלו מהשיב אליו לבו.

(כז) ויוסף איוב גו' ישא במעג' הוא שאת משלים. כמו לא תסולה בכתם אופיר. וכוננו בו לאמר שהוא צדיק, והנה יש צדיק ורע לו וכיש שיש רשע וטוב לו כי אין זה חמס גדול כראשון. ואם נראה שהרשעים נכרתים בעה"ז. הבל הוא ואינו עיקר מוצא החכמה וסופה כי החכמה נעלמת מבני אדם ולא גלה להם ית' ממנה

אלא שיראו מלפניו ויסורו מרע. אך ענשם ושכרם ושלות הרשעים ויסורין של צדיקים לא נגלה לבני אדם. כי אין איוב מוצא ורואה בהם דין ומשפט ולא שמע מחביריו דבר חכמה על הענין. ובכאן נשבע שלא חטא הוא מעולם באומרו חי אל הסיר משפטי ועשה לי רע על לא המס בכפי. כי כל עוד שאני חי לא אדבר עולה ורמיה לרמות בני אדם והצדיק נפשו. ומסיים דבריו במענה בענין היראה באמרו.

(כח) ויאמר לאדם גוי' הגיד לאדם שיראו מלפניו והיא כל חכמתכם שיסורו מרע והיא בינתכם כי זה כל אדם. ובוזה אמר במופלא מהם אל ישאלו ובמכוסה אל יחקורו אין להם עסק בנסתרות. והשלים ענינו כדרך שהשלים קהלת. סוף דבר הכל נשמע גוי'. וזה יורה כי דעתו וסברתו טובים המה בידיעה ובהשגחה בנפש רק בעה"ז יראה דברים שלא כדין ויטעה בהם או יסתפק.

(כט) ויִּוּסַף איוב גוי' מי יתבני כירחי קדם, משבח את עצמו במענה הזה. וכלל דבריו כי בזמן שלותו היה יוצא בשער העיר ושם היה מביאין לו מושב כדרך שר העיר או שופט ז"ש בצאתי שער עלי קרת גוי' והיו הנערים הרואים אותו נחבאים והזקנים עמדו בפניו ושרים היו עוצרים במלים למוראו. והיה ממלט עני משוע ויתום ואין עוזר לו. והיה לובש צדק מבפנים ומבחוץ והיה משפטו טהור ונקי כמעיל וצניף שהם בגדים נקיים. והיה עינים לעור ורגלים לפסח ואב לאביונים והיה משבר מתלעות עול ומוציא הגזל משניו ואפילו אם אכלו כבר שהוא קשה להחזיר כמשחז"ל (חולין פט.). קשה גזל הנאכל. והוא היה כופה אותו להחזירו. והיו כולם מיחלים לעצתו ולא ישנו דבריו וכולם מיחלים לו כמטר ולא יאמינו כי ישחק להם ולא הי' מפילים אור פניו והי' גם כן בין אנשי דורו כמלך בגדוד, ואחר כל השבח הזה אמר ועתה צחקו עלי צעירים הי' מבזה את חביריו שהי' מואס אותם לשומם עם כלבי צאנו יחדיו,

ואמר גם כח ידיהם למה לי, כח ידיהם הוא עשרם, כי הוא מבזה עשרם ואין לו חפץ בו, עלימו אבד כלח, כי ה' מבזה זקנותם שהזקנה אובדת בהם ואינה ניכרת במעשיהם וזה עלימו אבד כלח, הזקנה שהיא בכח הלחות של אדם נקראת כלח כלשון תבא בכלח (לעיל ה), כי אם ירבה ימים הוא למשא על בני ביתו והי' משבח את עצמו שהי' כורת ברית לעיניו וכי מעולם לא הלך לבו אחר עיניו, ואמר על זה ישקלני במאזני צדק וידע אלוה תומתי, ואמר מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו, ושבח עצמו במדת הצדקה ואכל פתי לבדי שלא אכל יתום ממנה, ואח"כ אם לא ברכוני חלציו ומגו כבשיו יתחמם, ויותר מהמה דבר מצדקת נפשו. (לב) ום ממשפחת אברהם שהיה שורש האמונה וחרה אף אליהו על איוב, והיה בעיניו תועה על צדקתו נפשו באלקים ואמר לא בדעת ידבר גו' וכן חרה אפו על החבירים כמ"ש בשלשת רעיו חרה אפו, הנה זה ברור שלא ירשיעוהו אך לא יצדקנו מאלקים לאמר ששם ית' יעות משפטו ובעיניו שגו כלם בדבר פקו פליליה ועוד אמר ולא ערך אלי מלין גו' פי' בכאן ב' דברים האחד שאין דברי איוב ותלונותיו כלה כנגד הטעם שפירש אליהו כי הוא טעם חדש מספיק זהו ולא ערך אלי מלין, והב' שלא יענה בהם ולא על דרכים להרשיע אותו רק יצדיק את איוב ויצדיק האלקים במשפטו כמ"ש הנה זאת לא צדקת וג' יאמר אעפ"י שאפשר שצדקת כי אולי צדיק גמור אתה, אני עושה אותך שלא צדקת יותר מאלקים כמו שאמרתי, כי בוודאי ירבה אלוה מאגוש, ומפרש והולך סוד צדיק ורע לו, כי באחת ידבר אל בחלום חזיון לילה כלומר במראות הנבואה יגלה אוון האנשים ויחתום ידו ביסורים שלהם ליסר האדם מה שנעשה בו כבר מעשה כמו כל כלי המעשה, והוא מכסה ממנו גותו, כי צורות הגוף לבלות שאול והעיקר היא הנפש ולא גברא הגוף אלא להיות כלי לנפש אי"כ הגוף כלי אדם הוא כלי מעשה

והסרת אדם וכסוי הגוי' כפל לשון. לומר כי הצרות משתנות והנפש מתקיימת, ומה עושה הקביה שהוא רב חסד כדי שיחשוך נפשו מני שחת ושלא ישלחנה ביד פשעיו לעולם, נותן לו ייסורין והוכאב במכאוב על משכבו ורוב עצמותיו במכאוב ויזכור לו הקביה עונותיו ויביע עד שערי מות אם יש עליו מלאך מליץ שיגיד בשבילו ישרו, כלומר שעשה תשובה ויחננהו הקביה ויאמר לאותו מליץ פדעו גוי' ביאר בזה שהועיל התשובה והיסורין שימצא כופר ולא ירד שחת, אבל לא יראה באור העליון כי לא זכה לכך, ומה עושה הקביה בחסדו כדי שיזכה לראותו באור העליון, נפשו מתגלגלת בגוף וחוזרות שם כבראשונה זהו רטפס בשרו מנער וג' יחזור לנפש שהזכיר למעלה יחשך נפשו מני שחת יאמר כי ישמח לבשר מנוער לנפש הזאת וכשיגדל יעתר אל אלוה וירצהו בתשובה ויסורין, ואז ישוב לאנוש הזה צדקתו עתה, כי מיום שנולד זה לא חטא כלל ויסוריו באו על עונות הראשונים שהי' ראוי שיאבד בהם והקביה חשב שלא יהי' נדח מעוהיב ויראה באור העליון, וזש פדה נפשו מעכור בשלח וחיתו באור כלומר באור העליון, וזהו פעם שניה, וזש ושניהם בנעמים והמדה היא פעמים שלש וזש הן כל הלא יפעול אל פעמים ג' עם גבר, כי לפעמים המדה פעמים, ולפעמים שלש וזה שהזכיר לשון פעמים ג' ולא אמר ג' פעמים להשיב נפשו מני שחת לאור באור החיים כלומר פעמים שלש היא מאירה באור החיים שעל פני האדמה כדי להשיבה מני שחת, והנה נתבאר בפירוש הזה סוד צדיק ורע לו ונסתלקה הקושיא לגמרי ולא נשאר שום ספק, גם סוד רשע וטוב לו, נלמד ממנו או נאמר שהוא דרך חסד ותראה מעת אשר שמע איוב לאליהו לא ענה אותו דבר, וזה יורה כי היתה תשובה מחודשת לא כדבריהם וקבל דבריו, והי' טענותיו מספיקות לשאלתו, ולכן קבל עליו השתיקה, ואליהו אמר לו אם יש מליץ השיבוני, וכן אמר לו.

(לג) אם תוכל השיבני ערכה לפני התיצבה ולא התיצב כלל נגד דבריו, ועוד ראינו כי האל יתעלה האשים החבירים על טענותם ואמר כי יצטרכו לעולה שיכפר עליהם כי לא דברו נכונה, ולא האשים אליהו ולא הצריכו לכפרה הזאת, גם זאת ראי' שדבר כהוגן בטענה מחודשת לא על דרך החברים ועוד חשוב ותראה כי החברים היו טענותם סברות שהוליד מחשבותיהם כדי להצדיק אלהים ולא תמצא בהם כדי שיוכור שיאמר חכמה זולתי שיאמר אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם שסוף הרשעים להכרת, ואיוב יבקש חכמה מאין תמצא כי לא ימצא בהם חכם, וגם אין אחד בהם מתנשא לאמר שיהי' חכמים ממנו, או שיאמר לו שהוא מדבר מבלי הכמה או מבלי דעת, והנה אליהו יאמר תמיד שכל דבריו בחכמה, כמיש החרש ואאלפך חכמה, ואמר עוד.

(לד) שמעו חכמים מלי, הי' מבזה לחבריו שלא יחכמו ושלא יבינו ושאיוב מחרף תמיד בבלי דעת מלין יכביר דבריו בהשכל, גם זו ראי' שדבריו ותענותיו מחודשים והם בחכמה מקובלת מאנשי החורה והנבואה, ואילו ידע איוב ככה, לא היה מתלונן ולא דיבר כלל.

(לו) והנה הוסיף אליהו לספר בשבח האל יתברך ובשמירתו לעולם ואי' להאמין בהסרת השגחה בשפלים מפני מעלתו, ושמירתו על כל הנבראים בעבור האדם המכיר את בראו, ושיש לנו לתת צדק ליוצר הכל כי הוא שופט בצדק ומשגיח כאשר אמר אשא דעי למרחוק ולפעלי אתן צדק.

(לח) מן הסערה עתה הגיע איוב למעלת הנבואה יען כי היותו סור מרע והוכח על נסיון אעפ"י שחטא בהסתפקו במשפט הועיל אותו הנסיון לקרבו אל אלקים כי קבל דברי אליהו וראה שהם מספיקים לשאלתו, וענין מן הסערה הוא ששמע סערה גדולה והשיג מה שהשיגו הנבאים בתחלת החוון כמיש ביחזקהל (6) תחלה וארא

והנה ה' עובר והנה רוח סערה באה מן הצפון, וכן באלהיו נאמר (מ"א י"ט) והנה ה' עובר ורוח גדולה גו' ואחר הרעש אש ואחיכ השיגו הנבואה, וכן איוב השיג ראשית החזון וממנו מצא לו קול עונה אותו המענים בחזק ותוקף כמנהג הנביאים וידע כי קול אלקים הוא העונה אותו, והקביה הודיע לו בכ' מענים איך הוא יתברך מנהיג עולמו בשתי מדות מדהיד ומהיר, הזכיר במענה הזה ענין הים ששם לו גבול החול שלא יעברנו וזה חסד ורחמים גדולים לעולם שיחקיים ולא יחרב, ואחיכ הודיעו ענין הגלגל תהפך כחומר חותם, שהוא גיכ חסד ורחמים לבריות שיוכו כל ישראל לעוה"ב לאור באור החיים ולא יעברו בשלח שהוא גיהנום, כענין שכתוב יחשוך נפשו מני שחת גו' כנה אש של גיהנום בשלח שהוא החרב מלשון ובעד השלח יפולו (יואל ב) והזכיר לשון העברה כי כן מצינו לשון העברה באש (דברים י) מעביר בנו גו', ואחיכ הודיעו ענין המטר שהוא רחמים לעולם, ז"ש מי פלג לשטף תעלה ודרך לחזיו קולות וחזיו הוא הברק ונקרא חזיו על שם שרואין אותו למרחוק, ואמר היש למטר אב זולתי או מי הוליד אגלי טל והאלף נוספת והוא מן גלת הים ואמר מי יכון לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו כל אלה פעולת הרחמים שמתוכם יתגלו רחמיו על כל המעשים, ובמענה הב' הודיע הנהגתו במהיד שהזכיר שני הנכבדים הגדולים אחד ביבשה ואחד בים ובריאיתם הגדולה והעזקה מורה על מדת הגבורה והזכיר שם ואם זרוע כאל לך, ובקול כמוהו תרעם ראה כל גאה והכניעהו גו' ומפני שכל מדה ומדה כלולה ברחמים והרחמים בדין, לכך תמצא במענה הראשון פעולת מדהריח שהזכיר מן הסערה בהיא ובמענה הב' מן סערה וזה יורה כי זה כלול בזה, ומהנכבדים שהזכיר עורב ויעלים ואילו נראה שיש השגחה פרטית גם על שאר בית. ואין הדבר כן כי אין ההשגחה כ"א כדי לקיים המין ולולי הקביה מכין מזון לכל ציין ומין הי' בטל המין ההוא, וז"ש

(תליס קמו) נותן לבהמה לחמה גוי' וכתיב (שס קז) הכפירים שואגים לטרף גוי' וכתיב (שס קמה) פותח את ידיך גוי' מזה דרשו רז"ל (ויק"ר יט) שהעורבים אביהם שונאים אותם ואינן מפרנסן והקביה מזמין להם יתושין מתוך צואתן ונכנסים לתוך פיהם וכן חולל אילות (תליס כט) מלשון חיל כיולדה (שס מח) כי האילה רחמה צר ואין הולד יוכל לצאת ובשעת לירה הקביה מזמין דרקון ומכישה ברחמה ויוצא, (כ"ב טז). ומכל הענינים האלו מבוארת ההשגחה לקיום המין בלבד. סוף דבר הודיע הקביה לאיוב שהשגחתו שופעת על כל מין האדם בטלל ובפרט ועל שאר ב"ח לבד לקיום המין, ורמז לו מתוך דבריו על הסוד שגילה לו אליהוא שהוא אמת כי איוב לא קבל הדבר ממנו, כי אין לאליהו רא"י מוכרחת על הענין, ועתה אמר לו השם יתעלה המענה הזה, ואיוב שתק חזר עוד ויצא מלפניו קול דממה דקה לא בסופה וסערה שלא יבהל איוב מתגרתו שאמר ואימתך אל תבעתני. ואמר הרב עם שדי גוי', שיוכיח האל ית' יענה על זאת. כך פי' ר' אברהם ז"ל, והנכון לי שיאמר העם המריב עם שדי יסר אותו עתה על דבריו, אלא כי עתה ידע דרכיו ואורחותיו וייסר אותם אם אינן ישרות ויוכיחנו על התשובה הזאת, אז ענה איוב הן קלותי מה אשיבך גוי' יאמר כי הוא קל ונבזה מהשיב על דבריו, וישים ידו על פיו מענות אותו פי' פעם אחת ידבר אל ולא יענה עוד ושתים לא יוסיף עליהם עוד והענין לא מן תלונתו שלא יוסיף להתלונן בעת אחרת, כי הבין שהאל ית' יודע ומשגיח עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ, והנה ראינו שהודה איוב בסוף וה' קיבל דבריו ונתרצה אליו, ולא הוסיף השני בשאלו' שלום רשעי' ויסורי צדיקים.

(מ מא) מן סערה אעפ"י שהודה איוב וידע שה' הוא הצדיק, אך בעבור שלא התודה על תלונתו ענה ה' אותו מן סערה ולא מן הסערה כמו בראשונה בהיא הידיעה לרוב גדלו וחזקו, אלא בנחת

ואמר הנה נא בהמות גו' הפליג עתה בענין ב' נבראים עצומים בהמות ולויתן, זה ביבשה וזה בים אשר עשיתי עמך, על שם שנבראו ביום הששי עם בריאת האדם, ואמר עליו ראשית דרכי אל כלומר ראש לבהמות לבריאת עולם, העושו גו' לא יוכל לו שום נברא רק מי שעשהו, כי בול הרים ישאו לו דרשו רז"ל שהוא רועה בכל יום אלף הרים, וז"ש דהמע"ה (הל"ס כ) בהמות בהררי אלף. ואח"כ אמר תמשוך לויתן בחכה גו' עד אין על עפר משלו. כלומר אין ביבשה דומה לו בכח וגבורה. ואף כי הנבראים בים ראויים להיות חלשים לפי שבריאתן הוא מלחות המים ואין מאכלם דברים חזקים שיחננו להם כח, הנה יש בו בריה יותר חזק מכל הנבראים ביבשה, להורות שלא נבראו בטבע בלבד. ואת כל גבוה יראה כשיגביה ראשו על המים מרוב ארכו וגדלו, והוא מלך על בני שחץ הנוולדים בים וכן תרגום מלכא על בני יאורי. (מב) והנה אחר שהשלים השיי מענהו והודיע לו מנפלאותיו בשפלים, השיב איוב יקעתי כי כל תוכל לעשות בכחך הגדול אשר אין לו קץ ולא יבצר ממך מחשבות חכמה, כי חכמתך אין להוסיף, ומלת כל אין לו מקור אלא שם דבר, ואמר שמע נא ואנכי אדבר אשאלך והודיעני כי אינני אוכל לדעת דבר בנפלאותך רק מה שתודעני בחסדך, לשמע אוזן שמעתך, היתה לי קבלה באלהותך, ועתה הגעתי לנבואה וידעתי אמתות המציאות וכי אתה נמצ' ויודע ומשגיח ושופט צדק רב חסד ואמת על כן אמאס מה שהייתי חפץ בו עד עתה והם חיי עוה"ז ושלותו אשר הי' חפצי בהם ומתלונן על אבדי אותם ונחמתי על אפר ואפר הוא הגוף כי כן יתודו הצדיקים עם בוראם כדרך ואנכי עפר ואפר, יאמר כי יתנחם על גופו שהי' חפץ בו ועתה מתנחם על חפצי בגוף וארצה לדבקה כך לאור באור החיים באור פניך.

ויאמר ה' אל אליפו גו' גם זה האיש הגיע למעלת הנבואה

למעלת חכמתו, כי הוא הי' גדול החבירים, או הי' בחלום הלילה כענין אבימלך ולכן אחרי אשר חפץ הי' לכפר חטאתם הודיע לו כי שגו באמרי פיהם ולא דברו נכונה כעבדי איוב, קרא אותו עבדי כי התודה אליו ועיזו הי' במעלה גדולה שנקרא עבד הי' כמאמרם ז"ל (ברכות לה.) במקום שבעלי תשובה עומדים וכו' והודיע הי' לאליפז שלא דברו נכונה בהרשיעם את איוב סתם, אך אליהו פי' לו הטעם כנוכח, ועיכ בהיות שסבורים היו שבטוב טעם ודעת דברו, לא התודו, והיו צריכים לכפרה וכן מורה מלת אלי, והי' שב את שבות איוב, סברת הרמב"ן שלא מת דבר מכל אשר לו כיא השטן לקח כל אשר לאיוב והוליד אותם למדבר ארץ גזירה, כי הוא ידע רצון הי' שהוא לנסותו בלבד ולכן לא שלח בהם יד להמיתם, ואולי בכך נצטוו כי אמר הנה כל אשר לו בידך לא אמר לעשות בהם כטוב בעיניו, רק בידו יהיו להביאם במצרף הנסיון, וז"ש בתחלת הספר ומלאך בא אל איוב ולא מצאנו מל' מלאך בכתוב רק על שליח השלוח מאת אדוניו לעשות דבר, ועיכ הוא ז"ל סובר שהשטן נצטוו מאתו ללכת אל איוב ולספר לו מה שבאו כפי דעתם, ועתה השיב השי' שבות בניו ובנותיו ואת כל רכושו והוסיף לו עוד בגמלים ובצאן למשנה, ומלת שבות הוא נאמר על נפש אדם לא על צאן ובקר לבדו כי זה נקרא מלקוח, ועיכ לא אמר הכתוב ויולדו לו שבענה בנים גו', ואולי היא נוספת במלת שבענה להורות על הידיעה, ועתה קרא שמות חדשים לבנותיו כי היו יפות מראה ותואר, מאשר היו בראשונה כאשר שכחו אותן הכתוב והוסיף לו למשנה גם בשנים, ז"ש ויחי איוב אחר זאת ק"מ שנה, שהרי שנות האדם ע' ש' והוא חי ק"מ שנה ומת זקן ושבע ימים, בזכות שהי' לבבו שלם עם ה' אלהיו בביראותו וחליו בעשרו ובעניו היה ירא אלקים שהיראה היא עיקר העבודה והיא מצות הלב והלב עיקר כל המצות ועיקר האמונה והיחוד כענין שכי' (דברים ל.) והשבות אל לבבך וכענין שכי' (איכה ג.) נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים.